

ВЗАЄМОДІЯ СУБ'ЄКТІВ НАГЛЯДУ ПРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ДОТРИМАННЯ ПРАВИЛ ПАСПОРТНО-РЕЄСТРАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ

А. ЗАГОРОДНІЙ,

здобувач Одеського державного університету внутрішніх справ

SUMMARY

The article is devoted to defining the main directions and forms of interaction between agents supervision of compliance with the rules of the passport and registration system. The interaction of the implementation of the administrative supervision of compliance with the rules of the passport and registration system is classified according to system accessories interacting agents.

Keywords: administrative and supervisory activities, interaction, supervision entities, rules, passport and registration system, information resources.

РЕЗЮМЕ

Стаття посвячена определению основных направлений и форм взаимодействия субъектов надзора за соблюдением правил паспортно-регистрационной системы. Взаимодействие при осуществлении административного надзора за соблюдением правил паспортно-регистрационной системы классифицировано в зависимости от системной принадлежности взаимодействующих субъектов.

Ключевые слова: административно-надзорная деятельность, взаимодействие, субъекты надзора, правила, паспортно-регистрационная система, информационные ресурсы.

Стаття присвячена визначенню основних напрямків і форм взаємодії суб'єктів нагляду за дотриманням правил паспортно-реєстраційної системи. Взаємодія при здійсненні адміністративного нагляду за дотриманням правил паспортно-реєстраційної системи класифіковано залежно від системної приналежності взаємодіючих суб'єктів.

Ключові слова: адміністративно-наглядова діяльність, взаємодія, суб'єкти нагляду, правила, паспортно-реєстраційна система, інформаційні ресурси.

Постановка проблеми. Мета адміністративно-наглядової діяльності за дотриманням правил паспортно-реєстраційної системи та протидії нелегальній міграції може бути досягнута тільки за умови спільних, скоординованих зусиль усіх суб'єктів такої діяльності. Встановлення чіткої взаємодії суб'єктів адміністративно-наглядової діяльності за дотриманням правил паспортно-реєстраційної системи та протидії нелегальній міграції є одним із шляхів підвищення ефективності цієї діяльності між собою та з іншими центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями, підприємствами, установами та організаціями, налагодження тісного співробітництва з відповідними державними органами і громадськими об'єднаннями зарубіжних країн, міжнародними організаціями тощо.

Актуальність теми. Ураховуючи напрацьованій практикою певний досвід організації взаємодії під час здійснення нагляду у сфері дотримання правил паспортно-реєстраційної системи та протидії нелегальній міграції, її можна класифікувати в залежності від системної приналежності взаємодіючих суб'єктів на міжнародну (міждержавну), зовнішню (міжвідомчу) і внутрішню (відомчу).

Метою даної статті є визначення на основі аналізу чинних нормативно-

правових актів та практики їх реалізації форм та напрямів взаємодії під час здійснення адміністративного нагляду за дотриманням правил паспортно-реєстраційної системи, виокремлення основних проблем, які виникають при цьому, та можливих шляхів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу статті. Взагалі взаємодія – це цілеспрямований процес впливу суб'єктів (об'єктів) один на одного з метою досягнення певної бажаної спільної мети [1, с.164]. На нашу думку, взаємодію суб'єктів нагляду при забезпеченні дотримання правил паспортно-реєстраційної системи та протидії нелегальній міграції можна охарактеризувати як засновану на законодавчих та нормативних актах, спільну, узгоджену за метою, часом та місцем діяльність, спрямовану на забезпечення дотримання правил паспортно-реєстраційної системи та протидію нелегальній міграції, із застосуванням найбільш доцільного поєднання притаманних взаємодіючим суб'єктам сил, засобів та методів щодо вирішення поставлених завдань.

Міжнародний (міждержавний) рівень взаємодії здійснюється відповідно до міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, органами державної влади України, з міжнародними організаціями і компетентними органами іноземних держав у сфері дотримання

правил паспортно-реєстраційної системи та протидії нелегальній міграції.

У межах даного рівня взаємодії в досліджуваній сфері центральне місце займають міжнародні організації, які систематично розробляють практичні рекомендації для країн-учасниць, надають фінансову, організаційну та правову допомогу щодо їх впровадження, особливо країнам, в яких спостерігається найбільша кількість порушників правил паспортно-реєстраційної системи, зокрема нелегальних мігрантів (Югославія, Афганістан, Румунія, Туреччина, Ірак, Бангладеш, КНР, Україна, Росія) [2].

Міжнародна (міждержавна) взаємодія переважно здійснюється на підставі Конвенцій, зокрема Конвенції ООН про захист прав усіх трудящих-мігрантів та членів їхніх сімей (1960 р.), Конвенції ООН про статус біженців (1951 р.), Конвенції ООН про права дитини (1989 р.) та інших. Крім того, така взаємодія здійснюється в рамках міжнародних багатосторонніх та двосторонніх договорів та угод, зокрема Шенгенських угод (1985 р. та 1990 р.), Дублінської конвенції (1990 р.), Маастрихтського договору (1992 р.), Амстердамського договору (1997 р.) та інших.

На нашу думку, особливу увагу слід звернути на вдосконалення співпраці з посольствами країн, з яких найчастіше приїжджають до України нелегальні мігранти, зокрема, з питання встанов-

лення їх особи та сприяння у поверненні на батьківщину. Поки що в Україні з цього питання налагоджена взаємодія з Посольством Китаю, відпрацьований механізм залучення представника МВС у Посольстві України в Російській Федерації для роботи з Посольством Шрі-Ланки та Бангладеш у Російській Федерації тощо [3].

Значну роль у протидії нелегальній міграції в Україні відіграє Місія Європейського Союзу з прикордонної допомоги Молдові та Україні (EUBAM), яка розпочала свою діяльність 30 листопада 2005 року у відповідь на спільне звернення Президентів Республіки Молдова та України до Європейської Комісії.

До основних напрямків взаємодії органів державної влади й управління на міжнародному (міждержавному) рівні можна віднести наступні: 1) обмін інформацією; 2) обмін спеціалістами міграційної служби, поліції та прикордонної служби з метою навчання заходам та засобам нагляду за дотриманням правил паспортно-реєстраційної системи та протидії нелегальній міграції; 3) обмін автентичними зразками документів, що посвідчують особу чи підтверджують її громадянство; 4) обмін науковими методами, технологіями та результатами експертних досліджень у цій сфері; 5) обмін науковими публікаціями і навчальними посібниками із питань нагляду за дотриманням правил паспортно-реєстраційної системи та протидії нелегальній міграції; 6) участь у відповідних робочих зустрічах, семінарах, конференціях; 7) обмін досвідом використання технічних засобів контролю.

Зовнішня (міжвідомча) взаємодія – це взаємодія суб'єктів нагляду, різних державних органів, їх служб, підрозділів та співробітників між собою та з іншими учасниками процесу забезпечення дотримання правил паспортно-реєстраційної системи та протидії нелегальній міграції.

На наш погляд, зовнішню (міжвідомчу) взаємодію доцільно поділити на два підвиди: взаємодію з суб'єктами, для яких нагляд за дотриманням правил паспортно-реєстраційної системи та протидія нелегальній міграції є одним із службових завдань (Державна міграційна служба України, Державна Прикордонна служба України, Державна митна служба України, міліція тощо), і взаємодію з органами, службами, організаціями, підприємствами, установами та громадськістю, які можуть сприяти реалізації нагляду у зазначеній сфері чи виконують це завдання на добровільних засадах (засоби масової інформації, учбові заклади, медичні установи, фізичні та юридич-

ні особи, які є приймаючою іноземців стороною, тощо).

Важливе значення в організації взаємодії при здійсненні адміністративного нагляду за дотриманням правил паспортно-реєстраційної системи та протидії нелегальній міграції має наявність чіткого визначення прав і обов'язків учасників взаємодії, яке має спиратися на загальний принцип – кожен із учасників діє у межах своєї компетенції без заміни один одного.

Організація взаємодії при здійсненні адміністративно-наглядової діяльності за дотриманням правил паспортно-реєстраційної системи та протидії нелегальній міграції має широкий та різнобічний характер і здійснюється у таких напрямках: 1) визначення державної політики у сфері паспортно-реєстраційної системи та протидії нелегальній міграції; 2) розробка та реалізація концепцій та комплексних програм протидії правопорушенням у сфері паспортно-реєстраційної системи та протидії нелегальній міграції; 3) проведення міжвідомчих нарад керівників суб'єктів нагляду за дотриманням правил паспортно-реєстраційної системи та протидії нелегальній міграції як на державному, так і на обласному та місцевому рівнях; 4) проведення взаємозв'язку (такий напрям організації взаємодії сприятиме нагляду за ефективним виконанням кожним із суб'єктів своїх завдань, зокрема взаємозв'язку є необхідними, на наш погляд, між Державною міграційною службою України та Державною Прикордонною службою України щодо осіб, які перетнули кордон країни з метою отримання статусу біженця та осіб, які звернулись до Державної міграційної служби України за його отриманням); 5) узагальнення передового досвіду взаємодії та запровадження його у практику попередження, виявлення, припинення порушень правил паспортно-реєстраційної системи та притягнення до відповідальності винних осіб; 6) аналіз причин й умов, які сприяють порушенню правил паспортно-реєстраційної системи та збільшенню рівня нелегальної міграції (сприятиме виробленню нових форм взаємодії щодо протидії зазначеним явищам); 7) удосконалення правової бази взаємодії суб'єктів нагляду за дотриманням правил паспортно-реєстраційної системи та протидії нелегальній міграції.

Слід зазначити, що перелічені напрями організації взаємодії є ефективними при їх належному та своєчасному застосуванні всіма суб'єктами нагляду за дотриманням правил паспортно-реєстраційної системи та протидії нелегальній міграції в процесі їх діяльності.

Аналіз чинних нормативно-правових актів та практики організації адміністративно-наглядової діяльності за дотриманням правил паспортно-реєстраційної системи дозволяє виділити наступні форми взаємодії при здійсненні нагляду за дотриманням правил паспортно-реєстраційної системи та протидії нелегальній міграції на міжвідомчому рівні:

- *планування та проведення спільних заходів, спеціальних операцій тощо.*

До спільних заходів можна віднести відпрацювання підприємств, установ та організацій, де можуть працювати нелегальні мігранти або особи без відповідної реєстрації, а також житлового сектора, гуртожитків, навчальних та розважальних закладів, в яких можуть проживати чи навчатись нелегальні мігранти чи особи без реєстрації тощо. Проведення спільних заходів зазвичай реалізується спеціально сформованими оперативними групами, до складу яких входять представники всіх взаємодіючих суб'єктів.

Цільові оперативно-профілактичні операції щорічно проводяться у країні. Вони мають свої кодові назви і здійснюються на підставі типових планів. Досить важливим етапом завершення кожної операції є підведення підсумку. На практиці досить часто одне з відомств намагається доповісти керівництву держави про загальні результати спільної роботи як про власні, чим підривається довіра до міжвідомчого співробітництва інших учасників спільних дій. Тому результати спеціальних спільних заходів має узагальнювати одне із відомств (на нашу думку, Державна міграційна служба України), а підписувати їх повинні керівники усіх суб'єктів, які брали участь у заходах. Крім того, інформація повинна містити пропозиції і заходи, спрямовані на збереження досягнутих результатів і розвитку позитивних тенденцій у діяльності суб'єктів нагляду за дотриманням правил паспортно-реєстраційної системи та протидії нелегальній міграції.

- *надання та виконання доручень.*

Наприклад, уповноважені державні органи відповідно до їх компетенції та за наявності підстав, визначених законом, і у порядку, визначеному Кабінетом міністрів України [4], можуть надавати доручення Державній Прикордонній службі щодо осіб, які перетинають державний кордон, зокрема і щодо нагляду за дотриманням правил паспортно-реєстраційної системи та протидії нелегальній міграції.

- *обмін інформацією (оперативною та статистичною).*

Так, територіальні підрозділи Дер-

жовної міграційної служби України у п'ятиденний строк надсилають інформацію про іноземців та осіб без громадянства, яким продовжено строк перебування на території України, в Адміністрацію Державної прикордонної служби України [5]. Ще як приклад можна навести обов'язок Міністерства закордонних справ перевіряти у місячний термін правильність оформлення справ з питань імміграції, що надійшли через закордонні дипломатичні установи України від осіб, які постійно проживають за межами України, справжність поданих документів та відповідність їх оформлення вимогам законодавства і надсилати їх до Державної міграційної служби України [6].

- *перевірка осіб за відповідними відомчими інформаційними системами, обліками та базами даних, які існують у суб'єктах нагляду за дотриманням правил паспортно-реєстраційної системи та протидії нелегальній міграції.* Так, окрім Державної інформаційної системи реєстраційного обліку фізичних осіб та їх документування під час здійснення нагляду за дотриманням правил паспортно-реєстраційної системи та заходів щодо протидії нелегальній міграції використовуються можливості:

- автоматизованої інформаційно-пошукової системи «Митниця», ведення якої здійснюється підрозділами Державної митної служби України;

- автоматизованої бази даних «Відомості щодо осіб, які перетнули державний кордон України», ведення якої здійснюється підрозділами Державної прикордонної служби України;

- інформаційних баз даних, криміналістичних обліків підрозділів МВС України: 1) АІС «Автомобіль» - про наявність зареєстрованих транспортних засобів та їх перереєстрацію; 2) «ДАІ» про адміністративну практику дотримання правил дорожнього руху, адміністративні стягнення тощо; 3) дані про наявність судимості; порушені кримінальні справи, що знаходяться в провадженні; про закриті (припинені) кримінальні справи щодо конкретних осіб; дані щодо осіб, які звільнені від кримінальної відповідальності та покарання; 4) «АРМОР» – дані про осіб, які під час перебування в Україні скоїли порушення законодавства про правовий статус іноземців та осіб без громадянства чи не виконали рішення суду чи органів державної влади, уповноважених накладати адміністративні стягнення тощо;

- інформаційних ресурсів органів державної податкової служби: 1) Єдиного банку даних про платників податків-юридичних осіб; 2) автоматизованого банку даних інформації «Державний

реєстр фізичних осіб - платників податків; 3) АРМУ «Реєстр втрачених та викрадених паспортів» тощо. Наприклад, Державна міграційна служба України взаємодіє з Державною податковою службою України при перевірці достовірності реєстраційного номера облікової картки платника податків або серії та номера паспорта фізичної особи, яка звернулася за оформленням паспорта громадянина України для виїзду за кордон [7];

- інформаційних ресурсів СБУ: 1) щодо виявлення серед осіб, які подали заяву про надання дозволу на імміграцію, таких, яким дозволу на імміграцію не може бути наданий; 2) щодо перевірки на наявність чи відсутність обмежень щодо виїзду за кордон осіб, які обізнані з відомостями, що становлять державну таємницю тощо.

- *організація та проведення спільних нарад, навчань, тематичних брифінгів, семінарів, лекцій, висвітлення проблем нагляду за дотриманням правил паспортно-реєстраційної системи та протидії нелегальній міграції та шляхів їх вирішення у ЗМІ, проведення виступів у трудових колективах, перед населенням, у навчальних закладах.*

Однією з форм взаємодії спеціальних суб'єктів нагляду за дотриманням правил паспортної системи та протидії нелегальній міграції мають стати періодичні цільові спільні засідання колегій, а також оперативні та міжвідомчі наради, робочі зустрічі керівників і виконавців тощо. На сьогоднішній день є певний досвід організації зустрічей лише на рівні двох суб'єктів, але разом для вирішення конкретного завдання щодо поліпшення взаємодії зазначені суб'єкти у розширеному складі ніколи не збирались.

- *удосконалення правової основи щодо нагляду за дотриманням правил паспортно-реєстраційної системи та протидії нелегальній міграції з урахуванням проблем, які виникають під час її реалізації.*

Вивчення практики застосування законодавства у сфері дотримання правил паспортно-реєстраційної системи та протидії нелегальній міграції всіма суб'єктами нагляду у зазначеній сфері має на меті розробку єдиних рекомендацій для його виконання, виявлення недоліків та прогалин і підготовку погоджених пропозицій щодо їх усунення; створення робочих груп за ініціативою суб'єктів нагляду для підготовки нових законопроектів, пропозицій про зміни і доповнення законодавства, направлення законопроекту, підготовленого одним суб'єктом, іншим суб'єктам для вивчення та надання зауважень та пропозицій

з питань, що стосуються їх компетенції, спільне обговорення законопроектів, що стосуються питань нагляду за дотриманням правил паспортно-реєстраційної системи та протидії нелегальній міграції, прийняття спільних наказів та інструкцій про взаємодію тощо.

- *технічне та програмне забезпечення наглядової діяльності щодо дотримання правил паспортно-реєстраційної системи та протидії нелегальній міграції.*

Перехід на використання документів, що міститимуть біометричні дані особи, вимагає від суб'єктів нагляду за дотриманням правил паспортно-реєстраційної системи та протидії нелегальній міграції відповідного технічного та програмного забезпечення, яке повинно бути уніфіковане, відповідати національним та міжнародним стандартам, має сприяти спрощенню та прискоренню реалізації права на свободу пересування, виключати можливість порушення даного права з боку спеціально уповноважених органів тощо.

Як перспективний напрямок взаємодії органів державної влади та управління слід відзначити надання можливості отримати адміністративні послуги, які відносяться до компетенції Державної міграційної служби України, в міських центрах надання адміністративних послуг, які створюються на підставі ЗУ «Про адміністративні послуги» №5203 від 06.09.2012 року [8] та Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Примірного положення про центр надання адміністративних послуг» №118 від 20.02.2013 року [9].

Особливу увагу слід звернути на необхідність налагодження взаємодії органів державної реєстрації актів цивільного стану та територіальних підрозділів ДМС України щодо надання документу, що посвідчує особу, новонародженій дитині. На теперішній час з моменту народження дитини документом, що посвідчує особу, має бути паспорт громадянина України, який видається в територіальних підрозділах міграційної служби. Однак, при оформленні паспорта громадянина України необхідно надати свідоцтво про народження, яке уповноважені видавати державні органи реєстрації актів цивільного стану після державної реєстрації факту народження, та яке наразі відсутнє в переліку документів, що посвідчують особу. Відповідно до п. 3 ст. 13 Закону України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» державна реєстрація народження дитини проводиться не пізніше одного місяця з дня її народження [10]. Сімейним кодексом України (ст. 144) на батьків покладено обов'язок зареєструвати народження

дитини в державному органі реєстрації актів цивільного стану. Невиконання цього обов'язку є підставою для притягнення батьків до відповідальності, передбаченої ч. 2 ст. 212¹ КУпАП. Отже, на сьогоднішній день батькам протягом місяця з моменту народження дитини необхідно з'явитись в державні органи реєстрації актів цивільного стану (куди до речі можуть з'являтися батьки самі, без дитини, з відповідною медичною довідкою з пологового будинку), після чого необхідно звернутись в територіальний підрозділ Державної міграційної служби за паспортом для дитини (обов'язково з дитиною, оскільки необхідно заносити до паспорту біометричні дані). Однак, термін звернення до ДМС України в даному випадку не встановлений. Ст.21 ЗУ «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус» зобов'язує кожного громадянина України незалежно від віку отримати паспорт громадянина України. Отже, за проживання без паспорту дитини її батьків може бути притягнуто до адміністративної відповідальності, зокрема вже наступного дня після отримання свідоцтва про народження дитини, що на нашу думку є необґрунтованим, оскільки дитина ще зовсім мала, і багато хто з батьків досить обґрунтовано з медичної точки зору не бажають активного спілкування дитини із сторонніми особами. На нашу думку, необхідно, по-перше, встановити розумний строк, протягом якого батьки зобов'язані з'явитись до Державної міграційної служби України для отримання паспорта громадянина України для дитини; по-друге, доцільним є використання можливостей центрів адміністративних послуг, які слід уповноважити надавати адміністративні послуги, що не лише належать до сфери діяльності Державної служби України, а й щодо одночасної державної реєстрації факту народження дитини і видачі свідоцтва про її народження, з метою спрощення процедури отримання паспорту громадянина України батьками для новонароджених дітей.

Внутрішня (відомча) взаємодія – взаємодія між собою служб, підрозділів і співробітників кожного із уповноважених суб'єктів.

Відомчий рівень взаємодії щодо нагляду за дотриманням правил паспортно-реєстраційної системи та протидії нелегальній міграції передбачає взаємодію організаційних структур кожного з уповноважених суб'єктів на підставі внутрішніх інструкцій. Так, наприклад, до форм взаємодії між підрозділами Державної міграційної служби України

можна віднести: подання до адресно-довідкового підрозділу територіального органу Державної міграційної служби України талонів зняття з реєстрації місця проживання в Україні та відомостей про реєстрацію місця проживання осіб; відправлення талонів зняття з реєстрації місця проживання особи в територіальний підрозділ Державної міграційної служби України за попереднім місцем проживання особи, якщо зняття з реєстрації відбувається одночасно з реєстрацією місця проживання; надіслання примірнику облікової картки при продовженні іноземцю чи особі без громадянства строку перебування на території України територіальним органом чи підрозділом Державної міграційної служби України, що прийняв рішення про його продовження, до територіального підрозділу Державної міграційної служби України за місцем проживання іноземця чи особи без громадянства для здійснення контролю за їх своєчасним виїздом з України та ін.

Висновки. Підводячи підсумок, слід зазначити, що з метою підвищення ефективності взаємодії суб'єктів адміністративного нагляду за дотриманням правил паспортно-реєстраційної системи та протидії нелегальній міграції, на нашу думку, необхідно розробити та прийняти спільну інструкцію, в якій визначити загальні засади взаємодії, конкретне коло суб'єктів, які взаємодіють між собою, з яких питань, форми та методи їх взаємодії, відповідальність тощо. Наявність такої інструкції, як нам уявляється, не дозволить перекладати свої обов'язки на інші суб'єкти, а також сприятиме організації взаємодії на значно вищому рівні та більш ефективній її реалізації.

Список використаної літератури:

1. Організаційно-правові питання взаємодії дільничного інспектора міліції з іншими службами міліції та громадськістю: Монографія. Х. П. Ярмачі, О. М. Коропатов. Одеса, 2009. – 184 с.
2. Москаль Г. Система міжнародно-правових актів регулювання міграційних процесів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/3188/>.
3. Саїв С. С. Досвід зарубіжних країн протидії нелегальній міграції [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vkhnuvs/2006_32/32/7.pdf.
4. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку надання Державній прикордонній служ-

бі та виконання нею доручень уповноважених державних органів щодо осіб, які перетинають державний кордон, та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України» №280 від 17.04.2013 року [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/280-2013-%D0%BF>.

5. Наказ МВС України «Про затвердження Порядку розгляду заяв іноземців та осіб без громадянства про продовження строку перебування на території України» № 363 від 25.04.2012 року [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0778-12/print1362044190636950#n82>.

6. Постанова Кабінету міністрів України «Про затвердження Порядку формування квоти імміграції, Порядку провадження за заявами про надання дозволу на імміграцію і поданнями про його скасування та виконання прийнятих рішень» № 1983 від 26 грудня 2002 року [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1983-2002-%D0%BF/para34#n34>.

7. Наказ МВС України та МФУ «Про затвердження порядку взаємодії Державної міграційної служби України та Державної податкової служби України при перевірці достовірності реєстраційного номера облікової картки платника податків або серії та номера паспорта фізичної особи, яка звернулася за оформленням паспорта громадянина України для виїзду за кордон» № 554/752 від 21.06.2012 року [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1257-12>.

8. ЗУ «Про адміністративні послуги» №5203 від 06.09.2012 року [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5203-17/para145#n145>.

9. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Примірного положення про центр надання адміністративних послуг» №118 від 20.02.2013 року [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/118-2013-%D0%BF>.

10. Закон України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» № 2398 від 01.07.2010 року [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2398-17>.